

SELETUSKIRI

Euroopa Komisjoni konsultatsioon komisjoni teatise „Riigiabi meetmete raamistik puhta tööstuse kokkuleppe toetamiseks (Puhta tööstuse kokkuleppe riigiabi raamistik)“ (i.k *Clean Industrial State Aid Framework*, edaspidi ka *CISAF*) eelnõu kohta. Eelnõu on leitav Lisas 2.

Eesti seisukohtade eelnõud tutvustati 16.04.2025 Euroopa Liidu koordineerimiskogus, kus valdkondade eest vastutavad ministriumid said ülesandeks seisukohti ja selgitusi täpsustada ning tuua välja seos Eestiga. Rahandusministeerium koondas täiendused kokku ja uuendas vastavalt laekunud sisendile nii Eesti seisukohti kui ka seletuskirja.

Ülevaade ja eesmärk

CISAF-i eesmärk on täiendada Euroopa Komisjoni poolt 26.02.2025 vastu võetud teatist „Puhta tööstuse kokkulepe: Konkurentsivõime ja CO₂-heite vähendamise ühine tegevuskava“¹ (i.k *Clean Industrial Deal*, CID), sätestades, kuidas liikmesriigid saavad kavandada riigiabi meetmeid, et toetada puhta tööstuse kokkuleppega seotud eesmärke. Puhta tööstuse kokkuleppe kohta ei ole Eesti ametlikke seisukohti seni kujundatud.

CISAF-iga nähakse ette meetmed taastuenergia kasutuselevõtu kiirendamiseks, tööstuse süsinikuheite vähendamiseks, puhta tehnoloogia piisava tootmisvõimsuse tagamiseks ning erasektori investeeringutega seotud riskide vähendamiseks. Samuti täpsustatakse CISAF-is komisjoni poolt kohaldatavaid kriteeriumeid liikmesriikide riigiabi meetmete hindamisel.

Seni on murekohaks olnud vähene erainvesteeringute kaasatus rahastamisvahendite kaudu. Peamiseks takistuseks on erainvestorite, nagu pensionifondid ja kindlustusandjad, riskikartlikkus, hoolimata nende üldisest investeerimissuutlikkusest. Seetõttu on teatistes sätestatud ka tingimused, mille alusel liikmesriigid saavad selliseid erainvestoreid veelgi motiveerida, vähendades teatavatesse projektiportfellidesse investeerimise riske.

CISAF täiendab olemasolevaid riigiabi suuniseid ([kliima-, keskkonnakaitse- ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022](#)², [regionaalabi suunised](#)³ ja asendab [ajutist kriisi- ja üleminekuraamistikku](#)⁴ (i.k *Temporary Crisis and Transition Framework*, TCTF). CISAF-iga ettenähtud tingimused on kehtestatud võrreldes muude kehtivate riigiabi suunistega lihtsamal kujul. CISAFi eesmärk on lihtsustada Euroopa Komisjonilt riigiabi lubade saamist, kui liikmesriikide meetmed panustavad puhta tööstuse kokkuleppe eesmärkide täitmisesse. Lihtsustamine on põhjendatud vajadusega kiirendada konkreetseid puhta tööstuse kokkuleppega seotud investeeringuid ja tegevusi. Näiteks võimaldab raamistiku 5. osa tööstuse CO₂ vähendamiseks kavandada riigiabi meetmeid, määrates riigiabi summad kas protsendina abikõlblikest kuludest, rahastamisvajakuna või pakkumismenetluse raames.

Raamistiku eelnõus toodud riigiabi andmise tingimused põhinevad komisjoni praktilisel ja asjakohasel kogemustel, sealhulgas TCTF-i (osad 2.5, 2.6, 2.8) kohaldamisel saadud kogemustel. TCTF jõustus 9.03.2023 ning see kehtib kuni 31.12.2025. CISAF-i konsultatsioonide käigus on Komisjon andnud ka ülevaate, millises mahus (nii nominaalselt kui ka suhtena riigi SKP-sse) on liikmesriigid TCTF-i raames abi andnud (vt joonis 1). TCTF-i kehtivuse esimese 9 kuu jooksul oli abiotsuste maht äärmiselt väike, sest tegeleti meetmete/projektide ettevalmistusega, alles 2024. a on abi andmise otsuseid mõningates liikmesriikides tehtud. Eestil on TCTF-i osade 2.5, 2.6 ja 2.8 alusel vaid üks riigiabi luba –

¹ COM(2025) 85 final

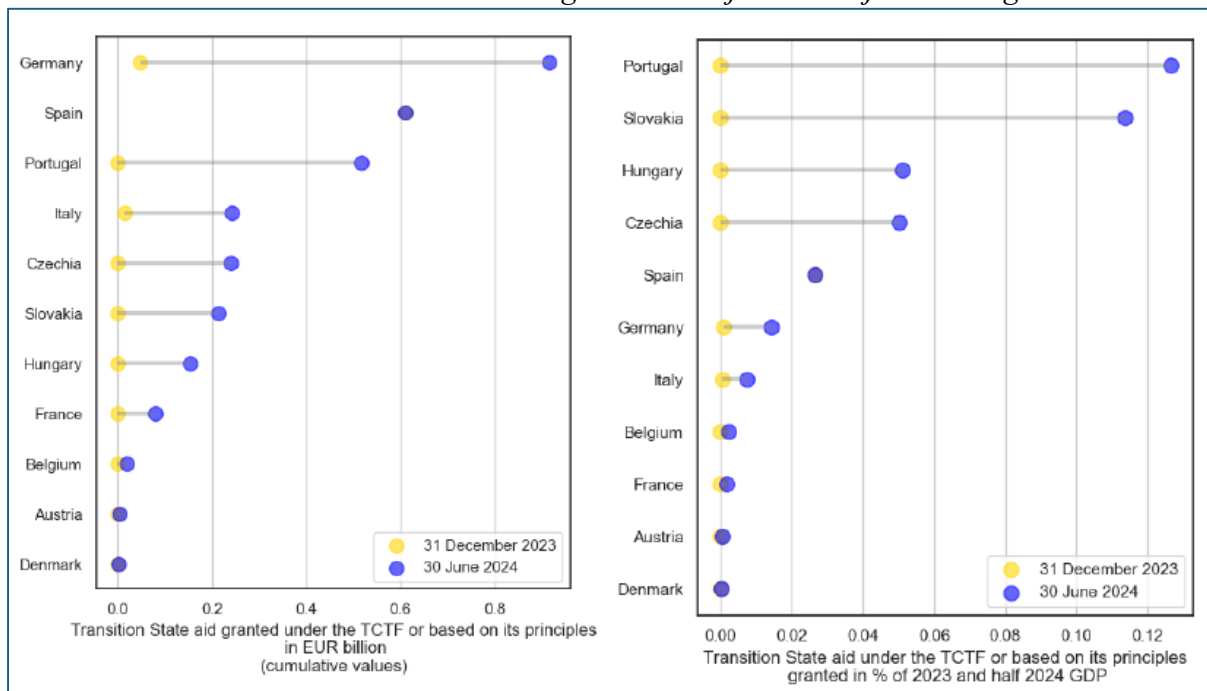
² ELT C 80, 18.02.2022

³ ELT C 153, 29.04.2021

⁴ ELT C 101, 17.03.2023

SA.114440 abikava avamere tuuleenergia toetamiseks, mille alusel riigiabi ei anta (meretuuleparkide vähempakkumisi 2025. a välja ei kuulutata). Suhtena SKP-sse on 2024. a 6 kuu seisuga abi andnud kõige enam Portugal, Slovakkia, Ungari ja Tšehhi. Mahuliselt on kõige suuremad abi andjad Saksamaa, Hispaania ja Portugal. Enamus liikmesriike ei ole TCTF-i vastavate osade alusel üldse abi andnud (selle asemel on kasutatud muid riigiabi võimalusi, peamiselt üldine grupierandi määrus⁵, mida on ka Eesti kasutanud).

Joonis 1. Ülevaade TCTF-i alusel antud riigiabist 2023 ja 2024. a juuni seisuga

CISAF-i kavandatav kehtivusaeg on kuni 31. detsember 2030, mis Euroopa Komisjoni [pressiteate](#) kohaselt pakub liikmesriikidele pikemat toetuste planeerimisväljavaadet ja ettevõtjatele investeringute prognoositavust ning kindlust.

27.03.2025 ja 10.04.2025 toimusid komisjoni ja liikmesriikide vahelised kohtumised, kus komisjon tutvustas CISAFi eelnõu ja liikmesriigid said esitada küsimusi. Rohkem kohtumisi liikmesriikidega plaanis ei ole. Liikmesriikide arvamused tuli komisjonile esitada 01.05.2025 (eelistatult veebipõhise küsimustiku kujul) või kirjalikult Euroopa Komisjonile. Eesti poolt esitas vastused Rahandusministeerium märkides selgelt, et tegemist on esialgsete seisukohtadega ning ametlikud seisukohad esitab Eesti eraldi kirjalikult. Küsimustikku sisestatud vastused on leitavad lisas 3. Komisjon plaanib uue raamistiku vastu võtta juunis 2025.

Raamistik on otsekohalduv Euroopa Komisjonile, mis lähtub riigiabi lubade andmisel raamistikust. Raamistiku vastuvõtmine ei eelda Eesti siseriiklike õigusaktide või protseduuride muutmist. Kui Eesti kavandab raamistiku alusel Euroopa Komisjonilt riigiabi luba taotleda, tuleb järgida konkurentsiseaduse §-s 34¹ sätestatud siseriiklikke menetlusi ja raamistikus toodud riigiabi andmise tingimusi. Raamistiku vastuvõtmine ei tekita liikmesriikidele varalisi kohustusi, see loob võimalusi puhta tööstuse kokkuleppe eesmärkidega kooskõlas olevaid projekte või tegevusi riigiabiga toetada. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium peab ebatõenäoliseks, et nemad uut raamistikku kasutama hakkaksid, jätkatakse üldise grupierandi määruse kasutamist (abi piirmäärad on küllaldased, puudub riigiabi loa saamise vajadus).

⁵ Euroopa Komisjoni määrus (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.06.2014, lk 1–78)

Raamistiku kasutamist tuleks kaaluda vaid väga suurte projektide korral, mis üldise grupierandi määruuse mahtudest väljuvad.

Koostajad

Seletuskirja koostasid ministeeriumide sisendi alusel Rahandusministeeriumi riigi osaluspoliitika ja riigihangete osakonna riigi osaluspoliitika ja riigiabi valdkonnajuht Kaupo Raag (kaupo.raag@fin.ee), juhtivspetsialist Maris Kalda (maris.kalda@fin.ee) ja jurist Hendrik Kull (hendrik.kull@fin.ee). Valdkonna eest vastutab Rahandusministeeriumi halduspoliitika asekanstler Kaur Kajak.

Avalikule konsultatsioonile vastamise üldpõhimõtted

Avaliku konsultatsiooni küsimustele vastamisel on lähtutud:

- Eesti seisukohad Euroopa Liidu ühtse turu tuleviku kohta (heaks kiidetud Vabariigi Valitsuse 16. oktoobri 2024.a istungil ja Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjoni 4. novembri 2024. a istungil).

Eesti seisukoht: „Ajutised riigiabimeetmed, mille eesmärk oli leevendada viimaste aastate erinevaid kriise, tuleb kaotada. Oleme valmis toetama riigiabi reeglite lihtsustamist ja riigiabi menetluste kiirendamist, sealjuures puhaste tehnoloogiate väljatöötamisel, taastuvenergiast ja tööstuse dekarboniseerimiseks, kuid tavareeglite raames. Riigiabi peab olema piiratud ja sihipärane.“

Taust

Puhta tööstuse kokkuleppes (CID) keskendutakse peamiselt energiamahukatele tööstusharudele ja puhtale tehnoloogiale. Puhtale energiale ülemineku rahastamiseks ja investeeringute suurendamiseks näeb puhta tööstuse kokkulepe ette lisaks riigiabi tõhususe suurendamisele ka suuremal määral EL-i tasandil rahastamise ja erasektori investeeringute kaasamise.

Puhta tööstuse kokkuleppes pakutakse välja meetmed:

- taskukohase energia kättesaadavuse parandamiseks;
- puhta tehnoloogia toodete nõudluse ja pakkumise suurendamiseks;
- avaliku ja erasektori investeeringute võimaldamiseks;
- ringmajanduse edendamiseks;
- rahvusvaheliste partnerluste arendamiseks ning oskuste ja kvaliteetsete töökohtade tagamiseks sotsiaalse õigluse nimel.

Puhta tööstuse kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks on vaja märkimisväärsed investeeringud, mille jaoks tuleb kaasata vahendeid peamiselt erasektorist, kuid mida vajaduse korral saab ergutada või täiendada avaliku sektori vahenditega ehk anda riigiabi.

CISAFi eelnõu hõlmab järgmist liiki abimeetmeid:

- Abi taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamiseks (raamistiku eelnõu osa 4)

Liikmesriigid saaksid võtta kasutusele taastuvenergiast ja energia salvestamise investeerimise kavad, milles on hankemenetlusi lihtsustatud viisil, mis võimaldab neid kiiresti rakendada, kuid mis sisaldavad samas piisavaid kaitsemeetmeid võrdsete tingimuste tagamiseks. Liikmesriigid saaksid välja töötada spetsiifilistele tehnoloogiatele suunatud kavu, võttes arvesse oma konkreetset energiaallikate jaotust. Samuti saaksid nad anda lihtsustatud korras – ilma hankemenetluseta – abi vähem arenenud tehnoloogiatele, näiteks taastuvallikatest

toodetud vesinikule. Liikmesriigid peaksid tagama, et abikõlblikke projekte rakendatakse konkreetse aja jooksul (üldjuhul peavad toetatavad projektid olema töövalmis 36 kuud pärast abi andmist, v.a. avamere tuuleenergia, hüdroenergia ja taastuvallikatest vesiniku tootmise rajatised), et tagada eesmärkide täitmise kiirendamine. Ettepanek sisaldab ka konkreetseid lihtsustusi riigiabi andmiseks mittefossiilsetele paindlikkus- ja reservvõimsuse mehhanismidele. Eesti kontekstis on oluline, et raamistiku osa 4 alusel on tulevikus võimalik korraldada toetuse vähempakkumist meretuulepargi (või -parkide) loomiseks;

- Abi tööstuse CO₂ heite vähendamiseks (osa 5)

Liikmesriigid saaksid toetada investeeringuid kõigisse asjakohastes süsinikuheite vähendamise tehnoloogiatesse. Nad saaksid i) luua hankepõhiseid kavu või ii) anda projektidele otsetoetust ilma hangeteta teatavas ulatuses. Väga suurte projektide puhul peaksid liikmesriigid näitama, et avaliku sektori rahastamine ei ületa projekti rahastamispuudujääki. Liikmesriigid peaksid tagama, et abikõlblikke projekte rakendatakse konkreetse aja jooksul (36 kuu jooksul pärast abi andmist), et tagada eesmärkide täitmise kiirendamine;

- Puhta tehnoloogia piisava tootmisvõimsuse tagamiseks antav abi (osa 6)

Ettepanek võimaldaks liikmesriikidel toetada teatavate puhta tehnoloogia seadmete (milleks loetakse praegu akud ja patareid, päikesepaneelid, tuuleturbiinid, soojuspumbad, elektrolüüsiseadmed ning süsinikdioksiidi kogumine ja säilitamine) tootmist, samuti selliste seadmete tootmiseks vajalike põhikomponentide ja kriitilise tähtsusega toorainete tootmist. Liikmesriikidel oleks võimalik kehtestada abikavu, mille abil toetada vajalikke investeeringuid kuni teatava piirini (suuremas ulatuses selliste investeeringute puhul, mis tehakse abi saavatesse piirkondadesse, sh ka Eesti). Liikmesriigid saaksid anda abi ka suuremates summates, mis vastavad kolmandates riikides konkreetsele projektile pakutava toetuse tasemele, hoidmaks ära selliste investeeringute voolamist Euroopast välja. Sellise suurema abi suhtes tuleks kohaldada rangeid kaitsemeetmeid;

- Erainvesteeringute riski vähendamise meetmed (osa 7)

Liikmesriigid saaksid võtta meetmeid, mille abil vähendada riske, mis on seotud erainvesteeringutega taastuvenergiasse, tööstuse süsinikuheite vähendamisse, puhta tehnoloogia tootmisvõimsusesse ja teatavasse energiataristusse.

Eesti seisukohad

- 1. Üldjoontes toetame puhta tööstuse riigiabi raamistiku eelnõud, mis võimaldab raamistikus toodud juhtudel saada Euroopa Komisjonilt kiiresti riigiabi lubavat otsust. Leiame, et raamistikus võiks olla rohkem võimalusi puhta tööstuse kokkuleppe muude eesmärkide (ringmajandus, taastuvelektrit tarbivad tehnoloogiad) toetamiseks ja olla paindlikumate tingimustega. Raamistikku saaks kasutada Eesti tööstuse rohelisemaks muutmisel, sealhulgas tulevaste Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse instrumentide – näiteks innovatsiooni ja teadusarenduse toetavate laenutoodete ning puhta tehnoloogia ülevõtmist soodustavate lahenduste – väljatöötamisel ja rakendamisel.**

Selgitus: Toetame puhta tööstuse raamistiku eelnõud, millega soodustatakse väga mahukate investeeringute tegemist. Euroopa ei ole veel oma majanduslikku jõudu taastanud ja aeg avaldab jätkuvalt survet roheline ülemineku eeldatavatele tulemustele.

Paindlik lähenemine abi osakaalu ja rahastamise puudujäägi analüüsile on vajalik riigiabi andmise kiirendamiseks ja turuolukorra volatiilsusega paremini kohanemiseks.

Kuna investeeringud taastuveneergetikasse ja energiamahukatesse tööstusharudesse CO₂ heite vähendamiseks on reeglina mahukad, on eelnõu kooskõlas eesmärgiga kiirendada taastuveneergetika kasutuselevõttu, vähendada tööstuse CO₂ heidet ja tagada puhta tööstuse piisav tootmisvõimsus.

Raamistiku alusel saaks riigiabi anda Eesti tööstuse rohelisemaks muutmisel, sh energia tootmiseseadmete toetamiseks ja Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) instrumentides. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on välja töötamas EIS Technical Support Instrumendi projekti raames Ettevõtluse ja Innovatsiooni SA-le uusi innovatsiooni toetavaid finantsinstrumente, kus täna näeme, et pankade vähese riskiisu poolest ning EIS-i enda tooteid analüüsides on meil otselaenu puhul puudu innovatsiooni toetavad laenutooted. Raamistikku saaks kasutada näiteks uut tüüpi tööstuslaenu ja innovatsiooni või teadusarenduse laenu raames. Puhta tehnoloogia üle võtmise puhul saaks CISAFi kaudu pakkuda ettevõtetele paremaid laenuitingimusi kui praegu võimalik. Lisaks saaks CISAF-i kasutada tänase EIS tööstuslaenu raames.

Täiendusettepanek on seotud CISAF-i eesmärgiga toetada CID-is seatud sihte. CID-i eesmärkide alla kuulub ka nt ringmajandus. Hetkel ei sisalda CISAF ühtegi punkti, mille alusel saaks otseselt ringmajandust toetada.

2. Toetame riigiabi taastuveneergetika kasutuselevõtu kiirendamiseks antava abi andmise tingimusi.

Selgitus: eelnõu osas 4.1 toodud riigiabi andmise tingimused (sh abi osakaalud) taastuveneergetika kasutuselevõtu kiirendamiseks on asjakohased. Toetame põhimõtet, et investeerimisabi taastuveneergetika kasutuselevõtu kiirendamiseks võib anda vaid seoses uute või ajakohastatud tootmisvõimsustega (CISAF-i eelnõu punkt 40).

3. Üldiselt toetame tööstuse CO₂ heite vähendamiseks antava riigiabi (CISAFi eelnõu osa 5) tingimusi, kuid leiame, et pole põhjendatud nõuda liikmeriikidelt põhjendusi, kui abikavad on piiratud vaid teatud sektoritega ja karistada investeeringute valmimise tähtaegade ületamise eest kui see on tingitud abisaajast sõltumatutest asjaoludest.

Selgitus: CISAFi eelnõu punkt 77 kohaselt võivad eelnõu osa 5 alusel antava riigiabi kavand põhimõtteliselt hõlmata kõiki sektoreid ja tehnoloogiaid, mis aitavad kaasa tööstustegevusest tulenevate kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisele või mille tulemusel väheneb oluliselt tööstustegevuse energiatarbimine energiatõhususe parandamise kaudu. Samas nõutakse eelnõus, et kui abikava piiratakse teatud sektorite või tehnoloogiatega, tuleb selliseid piiranguid põhjendada (v.a kui on hõlmatud kõik EL-i heitkogustega kauplemise süsteemiga hõlmatud sektorid). Samuti tuleb tagada, et abist rahastatav rajatis või seadmed on valmis 36 kuu jooksul pärast abi andmise kuupäeva, vastasel korral tuleb ette näha karistused (CISAF-i eelnõu punkt 80). Sellised nõuded ei ole põhjendatud, tekitades liigset bürokraatiat ja viivitades riigiabi loa taotlemise protsessi, sealhulgas arvestades raamistiku eesmärki ja viimaste aastate probleeme varustusahelatega (toiduainetööstus), samuti käesolevat poliitilist olukorda, kus ettevõtjad peavad tegutsema.

3.1. Toetame riigiabi andmise tingimusi investeeringuteks energia omatootmisse ning tööstusliku soojuse taaskasutamiseks, mis vähendaks energiakulu ning toetaks Eesti ettevõtete eesmärke

Selgitus: CISAF-i eelnõu punkti 75 kohaselt võib teatud tingimustel toetada ka investeeringuid energia omatootmisse, s.o kui selline investeeering vähendab otsest kasvuhoonegaaside heidet

võrreldes olukorraga, kui abi ei anta või vähendab abisaaja tegevuse energiatarbimist toodanguühiku kohta vähemalt 20% võrreldes olukorraga, kui abi ei anta. Seejuures peab energia olema toodetud taastuvatest allikatest, v.a soojus- ja elektrienergia tõhusaks koostootmiseks, kus võib kasutada ka maagaasi ning toodetud energiat kasutatakse vähemalt 80% ulatuses abisaaja enda tööstustegevuses või suure tõhususega koostootmise puhul kasutab abisaaja toodetud soojuse täielikult ära. Samuti võib toetada investeeringuid tööstusliku soojuse CO₂ sisalduse vähendamiseks, sh taastuv soojus, paindlik otsene elektrifitseerimine ja heitsoojuse korduskasutamine (punkt 73). Eelnõus toodud tingimused loovad vajadusel sobivad võimalused ettevõtjate toetamiseks, kuna Eestis on tööstuseid, kes vastaksid riigiabi tingimustele.

3.2. Teeme ettepaneku rakendada raamistikus läbivalt VKE-dele ühesuguseid abi osakaalude suurendamise võimalusi: väikeettevõtjatele 20 protsendipunkti ja keskmise suurusega ettevõtjatele 10 protsendipunkti (osa 5 – tööstuse dekarboniseerimine).

Selgitus: CISAF-i eelnõu punktides 42, 127 ja 128 on toodud võimalus suurendada väikese ja keskmise suurusega ettevõtjatele (VKE-d) antava riigiabi puhul abi osakaalu või laenude puhul laenu summat 20 protsendipunkti võrra väikeettevõtja puhul ning 10 protsendipunkti võrra keskmise suurusega ettevõtja puhul (VKE-de boonused). Samade protsendipunktide võrra on võimalik riigiabi osakaalu suurendada ka nt komisjoni määruse (EL) nr 651/2014 (üldine grupierandi määrus) alusel, samuti CEEAG jt riigiabi suuniste või raamistike alusel riigiabi andmisel. Seetõttu pole arusaadav, miks CISAF-i eelnõu punktis 91 (VKE-de boonused investeeringuteks tööstuse CO₂ heite vähendamiseks) on lubatud väikeettevõtja puhul suurendada abi osakaalu vaid 10 protsendipunkti ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul 5 protsendipunkti. Leiame, et VKE-de boonused tuleks CISAF-i eelnõus ühtlustada ehk ka punktis 91 lubada väikeettevõtja puhul abi osakaalu suurendada 20 protsendipunkti ja keskmise suurusega ettevõtja puhul 10 protsendipunkti võrra.

4. Toetame riigiabi raamistiku eelnõu võimalust abi andmiseks puhta tehnoloogia piisava tootmisvõimsuse tagamiseks, mis mh hõlmab süsinikdioksiidi kogumise, kasutamise ja säilitamise (carbon capture usage and storage, CCUS) seadmete tootmist

Selgitus: Puhta tehnoloogia operatiivne kasutuselevõtt on vajalik, arvestades ambitsioonikaid kliimaeesmärke ja kriitiliste toorainete tarnekindluse vajadust. Investeeringud süsinikdioksiidi kogumise, kasutamise ja säilitamise seadmetesse võimaldavad asendada mitmeid fossiilseid tooraineid. Samas on oluline tagada, et uuenduslikud lahendused sobiks regulatiivsesse raamistikku, s.o et erinevad EL õigusaktid ([süsiniku eemaldamise sertifitseerimise raamistik](#), [EL heitkogustega kauplemise süsteem](#)) oleksid omavahel kooskõlas. Nt biogeenset päritolu CO₂ püüdmiseks puudub praegu regulatiivne stiimul. Võimalik on vabatahtlik toodete sertifitseerimine, ent see ei taga piisavat investeerimiskindlust CO₂ püüdmise tehnoloogiasse ka toetusega.

5. Toetame erainvesteeringute riskide vähendamise meetmeid, mis võimaldaks Eestisse tuua uusi tehnoloogiaid kasutavaid energiataristu investeeringuid läbi võimaluse pakkuda riskikapitali investeeringutele riiklikke garantiisid.

Selgitus: toetame energiataristusse investeeringute riski vähendamist laiemalt, sh võimalust toetada investeeringuid monopoolsesse energiataristusse (Eesti kontekstis peamiselt elektrivõrgud). Erainvesteeringute riski vähendamisel investeerimisel energiataristusse on Eesti huvi erinevate uute tehnoloogiatesse investeerimise (päikese- ja tuuleenergiatehnoloogiad ning

süsteemid nagu nt targad võrkude juhtimise tehnoloogiad, samuti elektrisõidukite laadimise taristu) näol riskikapitalifaasis. Sellega tegelevad erinevad riiklikud ja erafondid, mis tegelevad muuhulgas energiataristusse investeringute koondamisega (nt SmartCap, BaltCap). Riigiabi, sh riigi garantiide olemasolu tõstaks tulevaste vajalike energiainvesteringute meelitamise võimalust Eestisse juhul, kui otsustatakse Eestis sellist abi anda.

6. Toetame elektriturul võimsusmehhanismide paindlikumat rakendamist, kuid leiame, et vajalik oleks veel suurem paindlikkus ning teeme täiendavad ettepanekud:

6.1. Lisada puhta tööstuse raamistiku eelnõu Lissasse 1 (Reservvõimsuse mehhanismide sihtmudelid) võimaluse lähtuda reservvõimsuse mehhanismi vajaduse kindlakstegemisel peale üleeuroopalise süsteemivõimekuse analüüsi (ERAA) ka siseriiklikust analüüsist (NRAA). NRAA kasutamise lubamine on oluline just erandlikes olukordades, kus näiteks Euroopa tasandi analüüsi (ERAA) vastuvõtmine hilineb (eelnõu Lisa I tingimused 1 ja 17).

Selgitus: Tingimusena võimsusmehhanismide rakendamiseks toob Komisjon oma teatise Lissas I välja järgmised punktid:

- a) Võimsusmehhanismi vajaduse kindlakstegemisel tuleb ainsana lähtuda üleeuroopalise süsteemivõimekuse analüüsi (ERAA) uusimatest süsteemipiisavuse keskstsenaariumitest, mis on heaks kiidetud Euroopa Liidu Energeetikasektorit reguleerivate asutuste koostööamet (ACER) poolt. Liikmesriigis ei tohi varustuskindluse norm – mis arvutatakse uue lisandvõimsuse rajamise maksumuse (CONE) ja katkestuskahju (VOLL) suhtena – olla täidetud vähemalt alates esimese tarnetähtaja algusest (vt kriteerium 17: „Tarneaeg peab olema üks kindel ajavahemik, mis kestab kuni üks aasta [vahemik 1. november aastal Y kuni 31. oktoober aastal Y+1]“) määruse kehtivusperioodi jooksul.
- b) Kõik kättesaadavuse hindamiseks kasutatavad arvutuslikud parameetrid, sealhulgas võimsuse vähendamise tegurid (de-rating factors), peavad olema kooskõlas ERAA eelduste ja tulemustega.

Seoses selle nõudega tuleb märkida, et iga-aastast ERAA-d peetakse praegu esmaseks standardiks, kuid mida on vajadusel võimalik asendada siseriikliku süsteemivõimekuse analüüsiga (NRAA). Siiski toovad hiljutised probleemid ERAA kinnitamisega esile riski, et aruanne ei pruugi saada õigeaegselt kinnitatud ega heaks kiidetud, kuna seda peavad igal aastal heaks kiitma kõik liikmesriigid. Seda ilmestas eelkõige 2022. aasta ERAA protsess, mis hilines enam kui aasta. Lisaks viibis ka 2024. aasta ERAA valmimine.

Kuna turutingimused võivad kiiresti muutuda, võib tekkida olukord, kus ühel aastal ei tuvastata varustuskindluse probleemi, kuid järgmisel aastal see ilmneb. Kui ERAA-d ei kinnitata, võib see takistada tekkivate varustuskindluse probleemide õigeaegset tuvastamist.

Seetõttu on oluline, et Komisjon selgitaks täpsemalt, millised meetmed on kehtestatud, et tulevikus ERAA saaks õigeaegselt kinnitatud. Lisaks tuleks selgitada, kuidas Komisjon kavatseb viivituse või kinnitamata jätmise korral hinnata ja käsitleda liikmesriikide varustuskindluse riske, eelkõige juhtudel, kui riigiabi otsused on juba heaks kiidetud uue CISAF-i raamistiku alusel. Seega soovime tungivalt, et ka siseriiklik süsteemivõimekuse analüüs (NRAA) oleks vastuvõetav standard ilma täiendavate protseduurideta ning et kõik tulevased probleemid seoses ERAA kinnitamisega lahendatakse õigeaegselt.

6.2. Võimaldada eelnõu Lissas I väikeriikidele ja piiratud tarbimispaindlikkusega piirkondadele suuremat paindlikkust jaotada võimsusmehhanismide kulud tarbijate vahel (eelnõu Lisa I tingimus 24). Eelnõus oleva lahenduse tulemusel

suureneks tiputarbimise perioodidel elektrienergia koguhind täiendavalt tasakaalustamatuse tasu võrra olukorras, kus põhjamaades ei ole talvisel perioodil sageli võimalik tarbimist paindlikult edasi lükata.

Selgitus: Võimsusmehhanismide eesmärgimudeli I lisas, tingimusena 24 strateegilise reservi rakendamiseks, toob Komisjon oma teatistes välja järgmise punkti: vähemalt 90% võimsusmehhanismi kuludest, mida ei kaeta tasakaalustamatuse tasudega vastavalt elektrituru määruse artikli 22 lõikele 2, tuleb jaotada tarbijatele nende aastase tarbimise alusel [1]–[5]% kõrgeima hinnaga perioodidel.

Nimetatud nõue tähendab seda, et lisaks turusignaalidele (mis juba niigi tähendavad kõrgemaid elektrihindu), saavad tarbijad täiendava hinnasignaali ka selle näol, et nende elektriarved on just tiputundidel veelgi kõrgemad. See tuleneb asjaolust, et võimsusmehhanismi kulu ei jaotata ühtlaselt kogu aastase tarbimise peale, vaid üksnes tiputarbimise perioodile. Leiame, et selline kahe tugeva hinnasignaali kombinatsioon on tarbijate jaoks liigselt koormav, seda eriti olukorras, kus karmist kliimast tingituna ei ole põhjamaisel tarbijal võimalik oma tarbimist lõputult edasi lükata.

Kuna turuhinnad on juba niigi kõrged (kuni mitu tuhat eurot MWh kohta), täidab turusignaal üksi piisavalt eesmärgi tarbimise juhtimiseks. Täiendav võimsusmehhanismi kulu koormaks seejuures ebamõistlikult nii lõpptarbijaid kui ka väiketööstust. Valitsuse vaatest näeme, et on mõistlikum jaotada vastavad kulud lähtuvalt kogutarbimisest, mis võimaldab tarbijatele vähem koormavat maksmisviisi, jaotades sarnase kulu 4–5 talvekuu asemel 12 kuu peale.

Eesti toetab üldpõhimõtet, mille kohaselt võimsusmehhanismide kulud peaksid olema jaotatud õiglaselt ning majanduslikult tõhusalt, kuid leiame, et tingimus 24 võib praegusel kujul avaldada ebaproportsionaalset mõju väiksematele liikmesriikidele ja nende tarbijatele, eriti neile, kes paiknevad Euroopa Liidu põhjaosas.

Nimetatud piirkondades on tarbimise paindlikkus piiratud, kuna energianõudlus – eelkõige kütteks – on tugevalt sõltuv ilmastikust ning külmade perioodide ajal ei ole tarbimist võimalik märkimisväärselt edasi lükata või vähendada. Selle tulemusena oleks kõrgeima hinna perioodide alusel põhinev kulujaotus ebaproportsionaalselt koormav just nendele tarbijatele, kellel puudub tegelik võimalus oma tarbimisharjumusi muuta. Strateegilise reservi puhul toimib hinnasignaal juba päev-ette turul ning täiendava koormuse asetamine tiputarbimisele ei suurenda süsteemi tõhusust, vaid võib viia väiksemate ja majanduslikult haavatavamate tarbijate olukorra halvenemiseni. Võttes arvesse 2022. aasta energiakriisist tingitud koormust tarbijatele, peab Eesti oluliseks, et uued mehhanismid ei seaks ohtu ei tarbijate heaolu ega Euroopa majanduse konkurentsivõimet. Seetõttu leiame, et väikeriikidele ja piiratud tarbimispaindlikkusega regioonidele tuleks lubada suuremat paindlikkust tingimuse 24 rakendamisel. Samuti tuleks kaaluda võimalust kohandada tiputarbimise määratlemist kohalike olude põhjal või vähemalt võimaldada sihtotstarbelist kompensatsioonimehhanismi hinnatundlikumatele tarbijatele.

6.3. Pikendada strateegilise reservi lepingute sõlmimise võimalikku perioodi (eelnõus üks aasta; eelnõu Lisa I tingimus 15), sest vastasel juhul võivad mõned juhitavad tootmisvõimsused turult jäädavalt väljuda ning neid ei ole enam hiljem võimalik hilisematel aastatel strateegilise reservi tagamiseks kasutada.

Selgitus: Võimsusmehhanismide eesmärgimudeli I lisas, tingimusena 15 strateegilise reservi rakendamiseks toob Komisjon esile, et võimsuse leping peab olema ühe aasta pikkune.

Üheaastane lepinguperiood strateegilise reservi raames on aga liiga lühike, et tagada vanade elektrijaamade jätkusuutlikkus. See omakorda võib ohustada elektrisüsteemi töökindlust tiputarbimise või hädaolukordade ajal. Kui tegemist on vana elektrijaamaga, mille kulud on kõrged ja mis päev-ette elektriturule ei pääse, siis ühe aasta pikkuse lepinguperioodi lõppedes konserveeritakse vastav jaam või suletakse halvemal juhul lõplikult.

Eriti probleemne on selliste võimsuste sulgemine lähiaastate perspektiivis, kus näiteks üks aasta (n) viitab NRAA/ERAA põhjal tuvastatud võimsuse puudujäägile, sellele järgnev aasta (n+1) aga puudujääki ei näita, kuid ülejäämine aasta (n+2) viitab taas vajadusele strateegilist reservi kasutada. Sellises olukorras võib vanema tootmisvõimsuse sulgemine kaasa tuua olukorra, kus aastaks n+2 on varustuskindlus kriitiliselt ohustatud, kuna sulgemise tõttu ei ole võimalik seda tootmisvõimsust enam turule tagasi tuua.

Eesti nõustub, et turuülest võimsusmehhanismide puhul tuleb mõju konkurentsile ja turule hinnata rangete standardite alusel, kuna vastavad tootmisüksused osalevad samaaegselt päev-ette ja teistel energiaturgudel. Samas leiab Eesti, et strateegilise reservi puhul tuleks võimaldada suuremat paindlikkust, et mitte seada ohtu lähiaastate varustuskindlust.

Nagu Euroopa Komisjon oma selgitustes toonitab, on strateegilise reservi kui disainitüübi eesmärk hoida vanu, oma eluea lõpul olevaid tootmisüksusi turul veidi kauem, et tagada varustuskindlus ja süsteemi stabiilsus kuni uute investeeringute realiseerumiseni. Arvestades, et strateegilise reservi tootmisüksused ei osale elektriturul ning Komisjoni teatise „Kliima-, keskkonna- ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022 (2022/C 80/01)“ kohaselt toimub nende kompenseerimine proportsionaalselt – kas töhuse konkurentsi alusel läbi vähempakkumise või rahastamispuudujäägi määramise kaudu – ootab Eesti Komisjonilt järgmist:

- a) paindlikumat lahendust, mis võimaldaks sõlmida strateegilise reservi lepinguid vähemalt kahe aasta pikkuselt; või
- b) ettepanekut meetmete osas, mida liikmesriigid saavad alternatiivselt rakendada, et vältida olukordi, kus vanemate tootmisüksuste turult lahkumine seab varustuskindluse tõsisesse ohtu.

Sellest tulenevalt on vajalik võimaldada strateegilise reservi lepingutes täiendavat paindlikkust, arvestades liikmesriigi olemasolevate tootmisvõimsuste seisundit ning uute võimsuste turule lisandumise realistlikku ajakava.

Arvamuse saamine, kooskõlastamine ja huvigruppide kaasamine

Ministriumide arvamuse saamiseks saatis Rahandusministeerium 20.03.2025 kirja ministriumidele. Tagasiside ettepanekute näol saatsid Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Kliimaministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium ja Kaitseministeerium. Ettepanekutega on arvestatud. Siseministeerium, Justiits- ja Digiministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium vastasid, et neil kommentaare pole. Teised ministriumid vastuseid ega kommentaare ei saanud.

Rahandusministeerium esitas Eesti seisukohtade eelnõu tagasiside saamiseks ka Eesti Kaubandus-Tööstuskojale ning Eesti Tööandjate Keskliidule. Kaubandus-Tööstuskoda nõustub eelnõus toodud seisukohtadega ega tee täiendavaid ettepanekuid. Tööandjate Keskliit ei ole tagasisidet andnud.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) esitas raamistiku eelnõu sisendi kogumiseks 21 erialaliidule (sh ka Tööandjate Keskliidule ja Kaubandus-Tööstuskohale) ning

sisendi kogumist tuletati meelde ka puhta tööstuse ümarlaua arutelul 10.04.2025. Keemiatööstuste liit on esitanud ettepanekud paralleelselt Kliimaministeeriumile ja MKM-le. Liidu ettepanek on mitte piirata projektide valmimistähtaega 36 kuuga, kuna nt planeeringute või elektriliitumistega seotud projektid sellise tähtajaga ilmselt ei valmiks ja see välistaks suure osa töötleva tööstuse projektidest. Ka tehakse ettepanek suurendada paindlikkust heitkoguste vähendamise künniste osas. Nii tähtaja kui ka suurema paindlikkuse ettepanek on Eesti seisukohtades arvesse võetud. Kliimaministeerium on saanud omapoolsete seisukohtade kujundamisel sisendit Elering AS-lt.